

MIKS
INIMESD
KARJUVD
KURTIDELE
KÖRVA?

KAS
EESTKOSTETAV
ON ÜLDSE
PEREKONNA
LIIGE?

MIS AITAKS
PUUETEGA
INIMESTEL
TÖÖD LEIDA?

MIDA
HAKATA PEALE
AUTISTLIKU
LAPSEGA?

MAI 2012

PUUETEPUNKTID

SÖLTUMATU AJAKIRI, MIS VÕITLEB ERIVAJADUSTEGA INIMESTE ÕIGUSTE EEST
KÕIK EESTI PUUETEGA INIMESD, NENDE LÄHEDASED JA
NENDEGA TEGELEVAD SPETSIALISTID – ÜHINEGE!

NR 8

FOTO: ERAKOGU

ON VAJA VÕIMALUSI,
MITTE ÜKSNES ABI
JA TOETUST

PÕLETAVAID TEEMASID JÄRGMISES NUMBRIS:

MIDA RÄÄGIVAD OMA ELUST PUUETEGA LASTE ÕED-VENNAD?
KUIDAS LUUA AUTISTIDE VARAJASE MÄRKAMISE JA ABI SÜSTEEMI?
MIKS SURUB SÜSTEEM PUUETEGA INIMESTE PERESID VAESUSSE?

ISESEISVUS ENNEKÕIKE

 Puutepunktide mainumbris on mitu lugu, millest tuleb välja tähtis tõde. Puuetega inimeste elus on strateegilise tähtsusega just see, kui iseseisvaks nad on osatud kasvatada ja kui suured tegutsemisvõimalused on neile antud.

Kummalisel kombel aga varitsevad just seal ka kõige suuremad ohud. Mõelge, mis olukorras on vanemad, kes kasvatavad saatuse tahtel oma puudega last. Nad teavad-tunnevad tema probleeme, nõrku kohti ja takistusi. Nad tahaksid pakkuda talle parimat hoolt, kaitsta teda täiendavate ebaõnnestumiste ja võimaliku kurja eest.

Tunnetades lapse niigi kasinamaid väljavaateid, püüavad nad suurema turvalisusega korvata tema jaoks maailma ebaõiglust. Lisandub inimlik hirm, et igal hetkel võib veel midagi juhtuda.

Nii kasvatataksegi puuetega lapsed sageli meie karmis maailmas üles kui vati sees. Kodud korvavad sel moel ka ühiskondlikku hoolimatust, võimaluste kasinust ning pedagoogilise ja rehabiliteeriva toe vähesust.

Ometi on selge, et just puuetega inimesed, kelle stardipositsioon sageli tervete omast kasinam, peaksid olema väga hakkajad. Nende jaoks on iseseisvus ja toimetulek ellujäämise küsimus. Neil on igapäev elu piirangud, kuid kuhumaani vähegi saab, tuleks neid õpetada ja innustada kasutama igat oma võimalust.

Vanematele tuleks anda head nõu, kuidas seda teha. Ka riiklikke strateegiaid peaks muutma. Keege peaks välja õpetama uut moodi mõtlejad õpetajad, sotsiaaltöö spetsialistid ja seaduste tegijad. Aga kes? Äkki peaksime pead kokku panema?

Tiina Kangro
PEATOIMETAJA

PUUTEPUNKTID KOGUVAD ELUJÕUDU

MÕNI AEG TAGASI JÕUDIS MEIENI VÄGA HEA UUDIS. NIMELT OLII PUUTEPUNKTIDE AJAKIRJALE ERALDATUD EESTI RIIGIELARVEST SIHTOTSTARBELINE TOETUS 5000 EUROT.

Selline uudis võttis esimese hooga täiesti tummaks. Oma väikse toimetusega me alles mõlgutasime mõtteid, et ühel heal päeval võiks ju riik tõesti nii tähtsa infokanali, kas või osaliselt, toetada võtta. Ja fantaseerisime, kuidas me selleni jõuda võiksim.

Ja nüüd äkki, ilma et me jõudnuks küsida, saabus märk sellest, et meie tööd on märgatud. Ja järelikult on see ka riiklikul tasandil heaks kiidetud!

Raha pole ju iseenesest väljaande jätkusuutlikkuse mõttes kuigi suur – kui see ükskord kohale jõuab, saab sellest teha ühe korraliku ajakirja või siis tasuda kahe-kolme numbriga trükiarved. Kuid toetusena on sellest siiski väga suur abi. Ja märgina annab jõudu, lisades usku, et suudame ehk ajakirja väljaandmist jätkata ka järgmisel aastal. Mis omakorda on eriti oluline just seetõttu, et “Puutepunkti” telesaadet ootab ees lõppemine – seda rahastanud europrojekt saab jõulude ajal ümber.

Peale riigi toetuse oleme aga jätkuvalt tänulikud kõikidele lugejatele, kes on saanud ajakirja toetada. Väga südamlik märguanne ühisest jõust on olnud see, et kahest meie käekirja järgi puuetega inimestelt saadud ümbrikust oleme leidnud 1-eurose mündi. Aitäh, Karin! Ja aitäh, Enno. Oleme lisanud teie mündid teiste annetuste hulka.

Rõõmu teeb ka, et nii mõnedki asutused, kes oma töös Puutepunkte kasutavad, on teinud ettepaneku, et kuigi ajakiri on tasuta, siis nemad võiksid selle eest maksta, ja ka kättetoimetamise kulud ise kanda. Nii näiteks tasus ajakirja aastatellimuse eest kõikidele oma hooldekodudele AS Hoolekandeteenused. Nende mõte oli, et ehk hakkavad samuti tegema teisedki, kellel see võimalik. **Puutepunktid**

PUUTEPUNKTID

VÄLJAANDJA
MTÜ PUUTEPUNKTID
FAEHLMANNI 12,
10125 TALLINN
TEL 628 4405
E-POST INFO@VEDUR.EE
WWW.VEDUR.EE

© OÜ HARIDUSMEEDIA 2012
PEATOIMETAJA TIINA KANGRO
TOIMETAJAD ANNE LILL,
KAIDOR KAHAR
KEELETÖIMETAJA KAJA TÜRK
TRÜKIARV 10 000
TELLIMINE WWW.VEDUR.EE

KURTIDE PEALE POLE VAJA KARJUDA

Tere, kui hea on käes hoida Puutepunktide ajakirja. Tahan kirjutada, mida arstid kurtidest arvavad. Näiteks lamasin Rakvere haiglas, tuli arst rääkima. Vabandasin, et ma ei kuule. Aga ta hoopis tõreles minuga: “Miks sa ei kasuta kuuldeaparaati?” Ja karjus kõrva.

Selgitasin, et ma ei kuule üldse, las kirjutab! Lihtsalt lahkus. Järgmisel päeval tuli teine arst. Vabandasin nagu alati. Õnneks suhtlesime paberi abil mitu nädalat. Tallinna haiglas kuulmispuude tõttu suhtlesimegi paberi abil nädal aega.

Viimati läksin kirurgi visiidile. See küsis: “Kas te üldse ei kuule?” ja hakkas nii valju häälega rääkima. Ma vabandasin: “Pole mõtet häält tõsta, olen täiskurt sünnist saadik.” Kirjutas: miks te kuuldeaparaati ei kasuta? Ma vastasin ilusti: see sobib paremini neile, kes hiljem kurdistunud.

Olen piisavalt kaua jälginud, kuidas paljud arstid imestavad, miks kurtid ei kannu kuulmisvahendeid. Nad muudkui tõdevad: kui ei näe, siis muretse prillid ja hakkad nägema; kui ei kuule, siis muretse kuuldeaparaat ja kuuled hästi. Oh ei!!! Kuuldeaparaat aitab küll kuulda, aga ei imiteeri kõnet. See ei ole kuulmine, vaid vibratsioon. Kuuljad seda ei taju, küll aga kurtid, üpris arviliselt. Nõndaks paljud arstid arvavadki ekslikult, et kuna kurtid ei kuule, siis tuleb neile rääkida vägagi valjusti.

Mida aga nad kõigepealt peaksid kurtidega rääkides meeles pidama? Palun tungivalt: head arstid, medõed, kõik ametnikud, naabrid – püüdke aeglaselt ja selgelt (soovitavalt hääleta) rääkida. Aga kui

kurtid ei saa “kõnest” aru, siis kirjutage. Ent ärge karjuge meile vastu kõrva. Pole abi!

Ka kohalikud sotsiaaltöötajad peaksid rohkem kurtide probleemidele tähelepanu pöörama. Mee-nutan muheda: Tartus elav viipekeele tõlk T. K. väidab kogu aeg, et ma simuleerin. Kuidas siis nõnda, kas tõesti kurt hakkab teesklema? Kurtid jään raske sünnitrauma tagajärjel Siberi tingimustes. Mis veel? Õppisin Porkuni kurtide koolis kuni lõpetamiseni. Jätku parem diskrimineerimine! Lasteaia olin ainus kurt kuuljate laste hulgas. Vaatasin, mida nad tegid, nii tegin. Kunstikoolis olin ka ainus kuulmisvõimetu. Lõpetasin kiitusega. Töötasin nii kunstniku kui

ka vabakutselise ajakirjanikuna. Väga-väga meeltnööda!

Ronisin koos kuuljatega Himaalaja mägedes, rändasin müstilistes paikades. Kuuljad õppisid minuga koosolemise väga palju. Kuidas üldse suhelda nn teistsugusega – nende jaoks oli see kogemus, kurdi kaudu said nad juurde uue vaatenurga elule.

Iga retk vabastab ja kosutab hinge, maandab stressi ja leevendab valu – ongi parim ravim! Vabalt loeksin inimeste huultelt, nüüd olen suurel määral piiratud ka nägemispuude tõttu.

Meeleldi kasutaksin rohkem tõlgi teenust, kui see oleks minu kodukohas võimalik. Ent antud hetkel vahendab mind mu abikaasa, kes on kuulja.

Soovitan lugeda häid raamatuid: Maggie Woolley “Elu kurdina”, Peter White'i “Elu pimedana”.

Kurt naine, kes tahab jätta nime enda teada
(Nimi on toimetusele teada.)

ÕPPELAENUGA LÕKSUS: SEADUS VAJAKS LÄBIMÕTLE MIST

KAIRE PARTS ON EDASI-PÜÜDLIK NOOR NAINE, KES ON ALATI ARVANUD, ET ÕPPIMINE, TÖÖ JA LASTEGA PEREKOND ON ASJAD, MIS KOKKU SOBIVAD. NÜÜD ON AGA TEMA PERE LÕKSUS ÕPPELAENU TAGASIMAKSMISEGA. KÕIK ALGAS PUUDEGA LAPSE SÜNNIST.

“Oleksite pidanud juba õppelaenu võttes mõtlema, et teil võib sündida raske või sügava puudega laps,” vastas sotsiaalminister Kairele, kui too käis ministeeriumis kohtumisel, mida ta ise oli palunud, et noore juristina selgitada riigijuhtidele ebakõlasid õppelaenu tagasimaksmise korras.

Praegu on asjaolud nimelt nii, et kui laenu võtnud inimene jääb ise 80–100 protsenti töövõimetuks, siis tema õppelaenu kustutatakse. Kui aga tal sünnib näiteks puudega laps, kelle hooldamise tõttu ta peab teadmata ajaks koduseinte vahele jääma, tuleb tal õppelaenu hakata ikkagi tagasimaksmata hetkest, mil laps on saanud kolmeaastaseks.

VASTUTUSTUNDLIKULT

“Kindlasti tuleb igat laenu võttes mõelda ja ka meie mõtlesime, sest noore pere laenu oli juba eluasele võetud ja ka õppelaenu ei võtnud me seepärast maksimumsuurusel, vaid vastavalt vähimale vajadusele, ja õpingute nelja aasta asemel vaid kolmel,” räägib Kaire.

Esimese poja sai Kaire juba varsti pärast gümnaasiumi lõppu. Kui poiss kaela kandma hakkas, jätkas Kaire õpinguid kõrgkoolis. “Olime leidnud soodsa hinnaga tillukese maja, kuhu rajada kodu. Kuna abikaasa töötas, saime võtta ka noore pere laenu ja maja korda sättime

KAIDER TELESÄTEST "PUUTEPUNKT"

hakata. Mis sest, et poja oli aasta ja 10-kuune, kui majja sisse kolisime, ja 1. jaanuari hommikul oli köögis viis kraadi, lumi ukse vahelt peaaegu kööki tuisanud ning veeämbritel jääkirme peal. Olime õnnelikud, sest meil oli päris oma kodu,” meenutab Kaire.

“Saime lapsele lasteaeda koha ja mina asusin õppima Pärnumaa kutsehariduskeskuse Sindi osakonda. Loomulikult hakkasin ka kohe tööd otsima ja peagi avaneski võimalus.

Teisel kursusel otsustasime, et osalise tööajaga palk on siiski väike, tuleb õpingute jätkamiseks võtta õppelaenu, ja nii tegimegi.”

Kutsehariduskeskuse lõpetamise järel siirdus Kaire Tallinna majanduskooli kõrgharidust omandama. Aga kuna pere ja töö kõrvalt polnud mõeldav õppida riigieelarvelisel kohal päevaõppes, tuli valida tasuline sessioonõpe. “Läksime taas õppelaenu teed, et välja vedada ja hiljem, kõrgharidusega juba

KAIRE PARTSI ETTEPANEK ON, ET RIIK KÕRVDUSTAKS RASKE JA SÜGAVA PUUDEGA LAPSE VÕI MUU PERELIHKME HOOLDAJAD ÕPPELAENU TAGASIMAKSMISE POOLELT INVALIIDISTUNUD INIMESTEGA.

LAENU TULEKS KUSTUTADA, NAGU RIIK LÄTEB SEDA 80–100 PROTSENDI ULATUSES TÖÖVÕIME KAOTANUD INIMESTE PÜHUL, VÕI SIIS VÄHEMALT EDASI LÜKATA, KUNI PUUDEGA LÄHEDASE EEST HOOLITSEMINE KESTAB.

VÕI SIIS PEAKS RIIK ALGATUSEKS TAGAMA PUUETEGA INIMESTELE VAJALIKUD TUGITEENUSED, ET NENDE PERELIHKMED SAAKSID OMANDATUD HARIDUSEGA TÖÖTAMIST JÄTKATA. KUI PUUDEGA INIMISE JAOKS ON HÄDAVAJALIK, ET TEDA HOOLDAB PERELIIGE JUST KODUS, PEAKS RIIK MAKSMATA INIMVÄÄRSET HOOLDAJATOETUST.

PRAEGU KOORIB RIIK OMASTEHOOLDAJATELT KAKS NAHKA.

nii, nagu lootsime ja planeerisime,” räägib ta.

Kelli kolmekuuseks saades selgus, et ta on sügava puudega. “Esimese hooga talle pikemat elulootust ei antudki. Praegu me aga elame, areneme väikeste kukesammudega ja ees on pesamuna kolmas sünnipäev.”

Kaire jätkab: “Enam me ei plaani midagi ja elame päev korraga. Lapse raske haigus on paratamatult haaranud oma mõjuvälja kogu pere. Jalgealuse ja tasakaalu on kahjuks kaotanud ka mõlemad vanemad lapsed, eriti tütar. Lisaks kaotas abikaasa tööõnnetuse tõttu töö ja praeguseks on olukord ka tema tervisele tõsiselt mõjunud. Ning mõne kuu pärast algab õppelaenu võlgade maksmine.”

Kaire lisab, et see pole kahjuks vaid nende pere probleem. “Ma tean oma tutvusringkonnas veel mitut sama murega peret. Isad lähevad viimases hädas Soome, emad jäävad lastega üksi ja kodune olukord muutub veel hullemaks. Seepärast panimegi poolteist aastat tagasi kirja 12 küsimust ja ka ettepanekut, millega palusime Hanno Pevkuri audientsi. Kokkusaami-

paremini toime tulla. Lõpetamise järel saime tütre ja tollase seaduse järgi pool laenust kustutati. Esimesest õppelaenust olime selleks ajaks jõudnud juba kolmandiku ka tagasi maksta.”

PUUDEGA LAPSE

Kahe aasta pärast sündis perre kolmas laps. Taas taotles Kaire kolmeaastast maksepuhkust, mis aga lõpeb selle aasta 1. septembril. “Aga siitpeale ei läinud enam kõik

ne toimus, aga vastus ... oli muidugi üllatav.

Mis vahe sellel on, kas haigestun minna või haigestub mu laps? Mõlemal juhul on pea võimatu töö käia ja kindlat sissetulekut saada. Minu arvates peaks selle klausli vahel olema võrdusmärk – ehk kui ma haigestun ise 80–100-protsendilise või haigestub raskelt või sügavalt mu laps, kelle eest hooldamise tõttu olen töövõimetu, siis peaks riik võrdsetel alustel kustutama õppelaenu.

Või siis tuleks öelda iga asja peale kõigile inimestele: miks te ei mõelnud võimalusele, et jääte auto alla, haigestute vähki – mida te nüüd saada tahate?!”

SIND POLE VAJA

Kaire: “Viimasel ajal on meil palju juttu olnud hooldajatoetuse tõstmisest vähemalt miinimumpalga tasemele ja vastus ministrilt oli taas, et raha selleks pole ja pealegi – tugiteenuseid on piisavalt. Tugiteenuseid ei ole meil kahjuks piisavalt ja paljudesse kohtadesse ei jõua need teenused niipeagi. Suuremates linnades on ehk midagi, aga tavaliselt lõpeb teenus seal, kus lõpeb linna või alevi piir. Kui sinu elupaik on kas või viis kilomeetrit rikkama omavalitsuse piirist eemal, siis vaata ise, kuidas hakkama saad. Ja kui küsid teenu-seid, siis vastus on lihtne: meil raha selleks pole ja ega me ainult teie pere jaoks neid tegema ka ei hakkaks.

Nii olengi lõpetanud kolm kooli ning istun kodus ja hooldan oma haiget last. Elan süvenevas vaesuses, kuigi võiksin olla ühiskonnale kasulik. Elan oma hätta sattunud perega vales kohas, maal. Riigile ei ole vaja meiesuguste panust, on vaja tagasi saada vaid see laenu.

Alates 1. septembrist lisandub meie pere väljaminekute poolele siis järgmine paratamatus. Esimese laenu 687,22 eurost, millest 400 eurot on juba makstud, ülejäänud osa, ja teisest õppelaenust 1198 eurot. Esimesel maksekuul ka intress, nii et esimene kuumakse on üle 220 euro. Kes annab nõu, kuidas see 19,18-eurose kuusissetulekuga ära maksta?” **Kaire Parts, Tiina Kangro**

TOM RÜÜTEL: ISE ELADA JA ISE VASTUTADA!

MIND ON ÕPETATUD JA KASVATATUD TEADMISES, ET OLEN TEISTEGA VÕRDVÄÄRNE INIMENE. ISEGI KUI MUL ON LIIKUMISPUUE JA MA TEISTEST OMAJAGU ERINEN. HALLI MASSI SEKKA TOON MA VÄRVE KÜLLAGA!

Minu ema on eluaeg leidnud, et peaksin kasvama n-ö normaalse seas. Ja oh seda rõõmu, ema ning paljude teiste heade inimeste abiga ongi see õnnestunud! Tavalastea ja tavakool arendasid minus elujanu. Raskeid hetki on olnud nii minul, emal kui kindlasti ka teistel lähikondlastel, aga need on kõik ilusti üle elatud.

Kuni ülikooli minekuni elasin turvalist elu kodus ja kõik oli rõõpais. Kuressaares on "süsteem" paigas, kõik hästi korraldatud, linn väike ja sotsiaalne atmosfäär kompaktselt ümber. Kui abi tarvis, siis kuskilt ikka saab!

Liikumisega mul otseselt väga suuri probleeme ju ei olegi, küll aga vajan abi kõiges, mis eeldab kätega tegutsemist. Põhiprobleemiks on muidugi kõikvõimalik eneseteenindamine. Kooliajal tundus, et kogu maailm ongi paigas. Gümnaasiumi lõppedes aga taipasin, et kodu ei ole veel kogu maailm, asjade algus ja lõpp. Hing hakkas ihkama vabadust ja kodust äraminemist, tudengi elu oma rõõmudega.

ÜLIKOOLI, KUID KAUGÖPPES

Üks pisike osa mu algsest plaanist kukkus aga siinkohal kolinal katki. Paraku läks nii, et õppimine osutus võimalikuks ikkagi ainult kaugõppes – ma ei saanud minna välja selle peale, et ema peaks jätma mitmeks aastaks kogu oma elu ja muud kohustused sinnapaika ja minuga ülikoolilinna kolima. Pealegi poleks see olnud ka päris "see".

Et ma aga ei ole eriline põdeja tüüp, siis võtsin sammu korraga ja ema toetusel jäin siiski ootama seda õiget hetke – teadsin, et ükskord saan ka mina oma eraelu, sest igave-

Paar aastat tagasi tegi Tom teoks unistuse sooritada langevarjuhüpe. Elus pole peaaegu midagi võimatut! FOTO: ERAKOGU

seks koju jääda ma ei saa. Poleks vist ka väga vale välja öelda, et seda ma lihtsalt ei taha.

Ma arvan, et ei tee selle viimase lausega kellelegi ka väga liiga – kodust "ära lennata" on ju normaalse elu seisukohalt igati normaalne otsus!

Niisiis mu kaugõppes läbi tehtud ülikooliaastatel läks kõik plaanipäraselt ja sain esimese kõrghariduse kätte. Mu pere, tuttavad, riik ja muidugi kursusekaaslased olid mulle samuti tublisti toeks. Ma ei olnud oma väikeste probleemidega peaaegu kunagi üksi. Mul puudus ülikooli ajal küll päris kindel isiklik abistaja, aga minuga oligi see hea asi, et mul polnud ju vaja abi liikumise juures, liikumispuudega inimeste põhiline mure – trepid ja äärekivid mulle probleemi ei valmistanud.

Jope selgatõmbamisel, asjade kotti ja sealt välja tõstmisel ning muu säärase juures aitasid mind teised tudengid. Abi küsimist ei saa ma oma elus ka kuidagi peljata. Tagantjärele mõeldes polnud kaugõppes hariduse omandamine sugugi halb mõte, sest minuga sessidel kaasas käies pääses ka ema eemale argipäevast, sai pisut igapäevamõtetest ja rutiinist puhata.

DIPLOMIGA, KUID KODUS

Puud lehte, puud raagu ja jälle lehte – diplom küll taskus, aga koos sellega olin ammutanud veelgi rohkem elujanu ja tundsin, et vajan oma ellu järgmist muutust. Tundus, et muidu jään seisma, takerdun kohta, kus asjad seiskuvad. Ega asjata öelda, et kriisid on kasulikud muutuste toimumiseks.

Nii see juhtuski. Ühel ilusal suveõhtul sain emaga rääkida kõigist neist asjadest, mis olid mind sisesemuses juba kaua aega piinanud. Jutt käis sellest, et olen üle kahekümne, kõrgema haridusega, kuid ikka veel kodus ja juba ammu täisealise mehena täielikult ema õlul. Emadel on ikka komme oma lapsi korrale kutsuda, manitseda, kus vaja, ja õpetada, olgu lapse vanus kui kõrge tahes. Eks see muidugi ongi nende amet. Kuid sellega on mingis eas juba väga raske leppida.

Usun, et see, mille ma tol suveõhtul välja ütlesin, võis olla emale kohati valus kuulata. Aga ta mõistis mind. Sain rääkida kõigest, mida kõige sügavamal hingesopis mõtlesin, rääkisin ennast täiesti puhtaks... Ja tundsin end vabamana.

Emal ei ole tegelikult mind eales eraelu plaanides tagasi hoidnud, pigem ikka ja alati toetanud, aga sel õhtul saime mõlemad aru, kui tüdinunud ma olin olukorrast, kus ees ei paista midagi muud kui elu nelja seina vahel. Samas ei püüagi ma jätta muljet, et kõige selle juures poleks olnud oma roll hirmul tuleviku ees. Kuid miski ei sünni üleöö, suured sammud saavad alguse väikestest.

PEALINNA, KUID SAATJAGA

Suvest sai sügis, aga mina keerutasin ikka alles mõtteid. Kuidas ja kuhu edasi? Kas veel õppima? Kuidas saada kodust kas või natukeseks välja?

Olukorra tegi keeruliseks asjaolu, et kui pole tööd, ei saa olla ka korterit. Kui leian töö, siis pole jälle korterit varnast võtta jne. Mõtelda on muidugi lihtne, pole vaja karta, et ei saa hakkama. Ühel päeval aga küsis mu hea sõbranna, mis ma sellest arvan, kui üüriksime koos Tallinnas korteri. Kuna olin just äsja kandideerinud ka tähtajalisele tööle, mille saamise osas olin lootusrikas, siis tundusid asjad paika loksumat. Pealegi ei pruugi ju tullagi ideaalset hetke, kus kõik on täiesti paigas.

Mind vaevas mõte sellest, et sisuliselt saab sõbranna ju minu näol endale lisaks teise lapse, tema aga

ei näinud selles probleemi, ning nii olingi juba kahe nädala pärast turvalisest Kuressaarest Tallinna tulnud. Ka tööga läks õnneks ja mis seal salata, olin hakkamist ja põnevust täis.

Kindlasti oli minul seda kõike kordi lihtsam läbi elada kui mu emal. Sest kodust minevate laste pärast nutavad ju tihtilugu ka tervete laste vanemad, mis siis rääkida veel vanematest, kes on oma lastega nende puute tõttu suisa kokku kasvanud.

TÖÖTA, KUID LOOTUSRIKAS

Elus on aga nii, et õhus on alati palju võimalusi ja kes otsib, see leiab ka neid, kes on hea meelega nõus aitama. Keegi ei suuda ju elada teiste inimesteta, rääkimata muidugi meist, kes me täisväärtusliku elu elamiseks vajame igapäevaselt abi. Ega need abistajad päris igal sammul ja valvel olles ka ei oota. Vahel nad ei taha või siis lihtsalt ei julge aidata – siis tuleb ise julge olla ja lihtsalt abi paluda, see kaotab hirmu.

Muidugi tuleb selgeks õppida, et ka “ei” on vastus. Ei tohi solvuda ega pettuda, vaid tuleb edasi liikuda.

Kuid tulevik on juba homme ja ega ma ausalt öeldes päris täpselt ei tea, mis siis juhtub. Mu tähtajaline leping lõppes aprilli keskel, ma olen ajutiselt tagasi kodus ja otsin uut töövõimalust. Aga kui vaadata homsest veeltgi kaugemale ning mõelda sellele, et mu ema vanus ei muutu väiksemaks – mis saab ükskord siis, kui tema enam ei suuda olla see nähtamatu “ingel”, kes ilmub välja igal hädavajalikul hetkel, et minu eest hoolt kanda? Ja kui võib-olla ka sõpradesõbrannade elud liiguvad edasi oma rada ja ehk hoopis ilma minuta.

Praegune isikliku elu etapp näitab mulle aga seda, et ma ei tahaks ega vist suudakski elada näiteks hooldekodus. Ma tahan ise vastutada, ise oma elu kujundada. Kas ma tahan elult liiga palju ja nõuan võimatut?

Võib-olla tõesti. Ja kui see nii ongi, siis arvan ikkagi, et liigun õiges suunas. Ka meile, kes me oleme – nagu meie kohta öeldakse – puuetega.

Tom Rüütel (23)

LÕPETANUD SAAREMAA ÜHISGÜMNAASIUMI JA TARTU ÜLIKOOI PÄRNU KOLLEDŽI SOTSIAALTÖÖ KORRALDUSE ERIALA

IGA PUUDEGA LAPSE SILMADEST PAISTAB TEMA EMA

Tom'i ema Tiina Rüütel on vähe-seid puudega lapse vanemaid, kes on ära teeninud ka laiema ühiskondliku tunnustuse – mullu valiti ta Saaremaa aasta emaks. Palusime Tiinal rääkida, mis on puudega lapse kasvatamise juures kõige tähtsam ja mis kõige raskem. Siin on tema mõtted.

KÕIGEPEALT SIIS SEE KEERULISEM POOL:

- Teadmatus. Laps on sündinud, teda on elustatud. Hiline füüsiline areng – kas ka vaimne? Mis edasi?
- Minu laps on invaliid. Aasta oli 1989. Kuidas seda endale tunnistada? Ja teistele!? Oli keeruline aeg ka seepärast, et tol ajal ei võetud lapsi koos emaga haiglasse. Otsustasin hakata nautima Tomi ravil oleku aega puhkuse-na. Hiljem said vanemad juba ravi ajal lapse kõrval olla.
- Praegu on aeg-ajalt väga raske mõelda, mis ja kuidas saab edasi, kui aeg on ükskord sealmaal...
- Kriitilise tähtsusega on isikliku abistaja teenus. Väga valus ja raske küsimus.

KÕIGE TÄHTSAM PUUDEGA LAST KASVATADES:

- Tunnistada enesele, et asjalood on just nii, nagu on, ja ma ei saa sinna mitte midagi parata, kuigi annan endast parima. Tuleb olla aus enda ja teiste suhtes. Kui teatavale uudishimule vastata siiralt, mitte kibestunult, siis inimesed tavaliselt ei ole vastikud.
- Elu on läbirääkimiste tulemus. Vähemalt Kuressaares ei olnudki mul (juba aastal 1991) eriti keeruline saada erivajadustega lap-

Tiina Rüütel on veendunud, et emadele peab jääma ka oma elu. Sellest võidab tegelikult ka laps.

FOTO: EGON LIGI / SAARTE HÄÄL

sele kohta päevahoidu, vajadusel öösekski. Hiljem hakkas Tom käima tavalasteaias. Tol ajal oli see täiesti erakordne sündmus ja ka ainult üks lasteaed oli sellega nõus. Hariduse omandamine läks suuremate muredeta, välja arvatud aeg, kui Tom oli klassiõesse armunud ja tal õppimine täiesti ununes.

■ Ka erivajadusega lapse vanem on inimene! Kui vanemad kipuvad seda ise unustama, siis oleks hea, kui keegi ütleks neile seda. Ei saa elada kahte elu korraga. Teinekord on hoolekandeaustuses lihtsalt paremad võimalused inimese eksisteerimiseks. Ma saan ju aru, et see on iga inimese erakordselt isiklik elu, aga on hale vaadata, kuidas pere puruneb, tavaliselt jääb ema lapse hooldajaks. Lapse staatus jääb aastatega samaks, aga ema muudkui hääbub ja hääbub.

■ Proovige anda inimestele võimalus näha ka teistmoodi inimest ja tema igapäevatoimetusi. Siis nad mõistavad üksteist paremini ja on hiljem selle koosluse eest isegi tänulikud. Mõistsin seda siis, kui Tom lõpetas Saaremaa ühiskooli ja me Tomiga saime kiita selle eest, et olime andnud inimestele võimaluse saada rikkamaks. **Tiina Rüütel**

TUGIISIKU TEENUS PEAKS ÜLETAMA OMAVALITSUSTE PIIRE

Monika Lember Kuressaare linnavalitsuse sotsiaalosakonnast selgitab, kuidas tugisiku teenuse abil saaks puuetega inimeste töötusi paremini toetada.

Monika meenutab ülivõrdes aega, mil Tom oli nende juures praktikal: “Tom töötas kiiresti, sai kõigega hakkama.” Tom ja ema Tiina omakorda kiidavad linnavalitsust, kelle jagatud tugiteenustest on neil Tomi lapsepõlves ja õpingute ajal palju abi olnud.

Nüüd aga on Tom kõrgharidusega spetsialist, kes ei pruugi leida erialast tööd kodus Kuressaares, vaid peab vaatama ka kaugemale.

“Ja ongi probleem. Arusaadavalt on Tomil vaja tugisikut. Meie saame pakkuda teenust vaid kodulinnas. Hiljuti sai Tom aga töötada Tallinnas. Et seal endale tugisikut taotlema, pidanuks ta end pealinna elanikuks registreerima. Selle aja peale oleks aga ajutine tööleping juba lõppenud,” räägib Monika Lember.

Tom'i leping statistikaametis saigi aprilli keskel läbi, noormees on tagasi Kuressaares ja otsib tööd. Järgmine töökoht võib aga olla mujal Eestis.

“Sotsiaalteenused peaksid olema korraldatud nii, et tööd otsiv inimene saaks vajaliku abi kätte just seal, kus ta seda vajab. Meie aga kohaliku omavalitsuse tasandil selliseid probleeme seljatada ei saa.”

Teise vajaliku momendina pakub sotsiaaltöötaja, et ettevõtetel peaks olema kohustus võrdsete kandidaatide korral eelistada töövõtmisel just puudega inimest. Mitte teda igaks juhaks kõrvale jätta, nagu meil enamasti kipub juhtuma. **PP**

FOTO: AS HOOLEKANDETEENUSED

Puuetega inimesed suudavad olla väga täpsed ja tähelepanelikud. Pildil Valkla kodu kliendid tööandjale katuste kinnitusdetailide sorteerimas.

ASJU AJADES SAAB IGA INIMESE TÖÖLE

PUUETEGA INIMESTE TÖÖHÕIVE ON EESTIS VÄGA MADAL. AS HOOLEKANDETEENUSED, KES MAJANDAB EESTIS 20 ERIHOOLDEKODU, ON SEADNUD PSÜHILISTE ERIVAJADUSTEGA KLIENTIDE TÖÖHÕIVE ENDALE LAUSA PRIORITEEDIKS.

Oma kogemusi jagavad ettevõtte sisekoolitusspetsialistid Tuuli Ainsaar ja Marika Saard.

Meie klientideks on umbes 2300 psüühilise erivajadusega inimest. Neist ligi 1600 juhendame ja toetame töö tegemise juures.

On päris selge, et iga inimese

jaoks on kõige tähtsam tunda end täisväärtusliku ühiskonnaliikmena. Ja seda võimaldabki esmalt just töö käimine. Selle kaudu saavad ka erivajadustega inimesed end teostada ja suhelda – kuid ka sõltumatus ainult toetustest.

Meil on väga hea meel, et töövõimetuse asemel on hakatud rääkima erivajadustega inimeste töövõimelisusest. Jah, ka meie oleme seisukohal ja meie kogemused näitavad, et isegi paljud sügava puudega inimesed suudavad töötada!

Ka välismaal ringi vaadates oleme näinud, et arenenud ühiskonnad vaatavad asjadele nii: me ei ole nii rikkad, et lasta kõikide nende inimeste oskused, pühendumine ja

väärtuslik töäjõud raisku, me lihtsalt peame andma neile võimaluse töötada.

SAAME AINULT VÕITA

Ja mis veelgi tähtsam, nende riikide kogemuse varal on tõestatud, et mingit kahju erivajadustega inimeste töölevõtmisest kindlasti ei teki. Sellele tuleb läheneda loovalt – kohandada töökeskkond puuetega töötajate jaoks sobivaks ja saada realistlikud eesmärgid. Siis suudavad nad alati rahuldada tööandja ootused.

Miks on Eestis siiski palju tööandjaid, kes ei soovi erivajadustega inimesi palgata? Oleme asja uurinud. Sagedasim põhjus on kartus, et erivajadustega inimestel puuduvad oskused ja tööharjumus. Samuti on palju eelarvamusi: nad ei suudagi töötada, neid peab tööajal pidevalt jälgima, nad teevad tööd aeglaselt, nende jaoks peab töökeskkonda palju muutma jne. Arvatakse isegi, et puuetega inimestele kehtivad teistsugused tööõiguse sätted kui tavalistele töötajatele.

Probleem tuleb tegelikult hoopis sellest, et tööandjad pole lihtsalt

nende inimestega üldse kokku puutunud. Nad ei kujuta ettegi, kes nad on ja mida nad suudavad.

HEAD KOGEMUSED AITAVAD

Selliste stereotüüpide purustamiseks oleme teinud oma koostööpartneritele eelkõige selgitustööd ja toonud näiteid senistest headest kogemustest ettevõtjatega.

Oleme tutvustanud ka tööseadusandlust, sest oleme mõistnud, et eriti just väiksemad tööandjad pole tööõigusega eriti kursis, rääkimata siis erivajadustega inimestega seonduvast. Tegelikult on enamasti suurim probleem just see, et nad kardavad, et ei oska puuetega inimestega suhelda. Ja siis ütlevadki lihtsalt igaks juhuks "ei".

Meid on aidanud mõnikord see, kui oleme palunud infopäevadele rääkima tööandjaid, kellel on kogemusi ja kes suudavad asjad lahti seletada. Nende arvamust siis ka usutakse ja võetakse tõsiselt.

Teise võimalusena oleme proovinud seda, et kui hakkab tekki mõni asjast huvitatud koostööpartner, siis oleme igakülgset valmis teda nõustama ja toetama, et ta

FOTO: AS HOOLEKANDETEENUSED

Maakohtades asuvates hooldekodudes saab kliente rakendada aiatööde juures, et omakasvatatud toiduained söögilaule jõuaks.

saaks võimalikult palju teavet ning ka otsest abi, kuidas erivajadustega inimesele pakkuda sobivat töökeskkonda ning korraldada töö nõnda, et see hästi välja kukuks ja kõik rahule jääksid. Meil pole ju mõtet visata kedagi vette, et ta ise välja ujus, kui meie ometi oskame nõustada ja toeks olla.

VÄGA INDIVIDUAALSELT

Meie ja meie klientide huvid on siin mängus ja me läheme hea meeleaga välja isegi sinnani, et vajadusel teeme ära kogu organiseerimistöökuni lepingute koostamiseni ning korraldame töö nii, et kliendid saaksid neile antud kohustustega hakkama ja tööandja näeks, et see on talle majanduslikult kasulik.

Ega see kõik pole lihtne, sest töötuid on palju ja loomulikult kehtib tööturul karm konkurents. Siiski oleme meie läinud seda teed, et püüame välja selgitada kõik oma koduümbruses tegutsevad ettevõtted ja asutused ning läheneda igaühele konkreetset. Me ei saa ju loota, et tööandja on lihtsalt huvitatud puuetega töötajatest, vaid peame ise leidma argumentid, miks ja mil-

le jaoks just meie pakutav töäjõud oleks talle hea.

Tööandja, kes tegeleb põllumajandusega, vajab kindlasti teistsugust lähenemist kui tööandja, kel on puidutsehh. Tööandjast lähtudes tuleks selgeks teha, millist tööd saavad kliendid seal teha. Ühte universaalset ametit või tööd, mis sobib erivajadusega inimesele, ei ole ju olemas.

Meie oma töö seisukohalt lisandub see keerukus, et tuleb välja kaluleerida ka klientide tööleasamisega kaasnevad kulud, nagu transport, saatja töötunnid jne, et need ei ületaks saadavat tulu. Uute kodude loomise ja vanade sulgemise juures oleme seda kõike arvesse võtnud ning see on ka põhjus, miks liigume suurematele linnadele lähemale.

PRAKTILISED DETAILID

Teine trend on kasutada ruume maksimaalselt. Kuna meil on kodudes veel hulk kinnisvara, siis üks edu tegureid ongi olnud võimalus, et saame teha tööandjale tööd meie oma ruumides. See aga tähendab, et saame ühitada kulusid.

Kuna meie ettevõtte klientide hulk

on nii suur ja tööga hõivatus nii tähtis, siis oleme loonud oma meeskonnas sellega tegelemiseks eraldi töökoha. Selline keskendumine ühele valdkonnale annab kindlasti efekti, kuid samas on arusaadav, et väiksemad hooldekodud või päevakeskused ei saa seda endale lubada.

Seepärast oleks meie ettepanek, et teenuseosutajad peaksid tihedamat koostööd tegema, teavet ja kogemusi vahetama.

JULGUSTAVAD TULEMUSED

AS-i Hoolekandeteenused juures alustas 2010. aastal tööd sihtasutus Hea Hoog, kelle eesmärgiks on klientide rehabiliteerimine ning erivajadustega inimeste abistamine töö otsimisel ja leidmisel. Kui analüüsida 2011. aasta tulemusi, võib tõdeda, et asi on hästi käima läinud – tööd on suudetud leida ligi kolmesajale hooldekodu kliendile. See on meie jaoks suur saavutus. Eriti oluline on see, et saadud on just päris tööd ehk siis tasustatud ja lepinguga kokku lepitud tööalast tegevust.

Umbes pool neist kolmesajast lepingust on sõlmitud ööpäevaringseid erihoolekandeteenuseid kasu-

NÄITED KOOSTÖÖST ETTEVÕTJATEGA

AS-il Hoolekandeteenused on esimesed kogemused ja edulood ettevõtjatega olemas. Need tõendavad, et ka meie ühiskond liigub sinna poole, kus töäjõudu ei raisata ning iga töövõimeline inimene on vajalik.

Üks näide, kuidas ettevõtte toob oma tootmise n-ö meie õuele, on Saaremaal asuvas Sõmera kodus, kus OÜ Nordic-Filters pani vajalikud seadmed ja tehnika üles meie ruumides. Alates 2011. aastast on Sõmera kodu kliendid saanud ettevõtte heaks tööd teha: nad

löikavad ja õmblevad õhufiltreid. Edaspidi on plaanis kohandada seadmeid nii, et saaks hakata tegema ka filtritele raame. Laienemiskaavad on selge tõestus, et ettevõtte hindab meie klientide tööd.

OÜ Softreflektor tellimisel pakkisid meie kliendid helkureid. Koostöö kestis kolm kuud ja uuel hooajal tahavad nad taas meie klientide abikäsi kasutada. Seda mitmel põhjusel: oleme võimelised täitma ka suuremahulisi tellimusi, töötama nädalavahetustel, ja nagu ettevõtte kontaktisik Esmer Pilt rõhutas: "Need inimesed teevad oma tööd hoole ja armastusega."

Juba 2008. aastast on meie koostööpartneriks olnud OÜ

Monier, kellele meie kliendid komplekteerivad katusetarvikuid. Firma sai eeskujuna Saksamaalt, kus ettevõttele tegid kergemaid töid pensionäride ühendused. Praegu täidame suuremahulist tellimust ja tööga ollakse rahul. Loodame väga, et sobiva töö olemasolul soovivad nad meiega ka edaspidi koostööd teha.

OÜ Orgita Põld on rakendanud meie ööpäevaringseid kliente oma loomalautes juba neli aastat. Ettevõtte kontaktisik Inge Kasenurm ütleb, et talle meeldib meie koostöö juures just kindlus, et klientidel on selge päevaplaan, nad on alati olemas ja jõuavad alati õige ajaks kohale. Samuti ei ole hooldekodu elanikel probleeme alkoholiga.

Mõned ettevõtted on aga toonud oma tootangu tegemise meie kodude ruumidesse. Sellisel juhul võtame enda peale juhendamise, tagame kvaliteedi kontrolli ja vajadusel korraldame logistika.

Oma kodudes oleme ka ise seadnud sisse kunsti- ja käsitöökodasid, kus paljud meie kliendid, sealhulgas sügava vaimupuudega inimesed valmistavad mitmesuguseid tooteid, mida tellitakse ja müüakse suure menuga ka üritustel ja laatadel. Tulevikus plaanime müügi edendamiseks avada Tallinnas kaupluse. Kui nõudlus kasvab, saame oma klientidele veel rohkem tööd pakkuda ja see teeb meile rõõmu.

FOTO: AS HOOLEKANDETEENUSED

Saaremaal asuvas Sõmera kodus on üles seatud väike filtrite löikamise tsehh.

Väga sageli kujuneb puuetega inimeste tööle rakendamine võiduks mõlemale poolele. FOTO: PUUTEPUNKTID

← tavate klientidega ehk siis hooldekodudes elavate puuetega inimestega. Seega inimestega, kes vajavad küll kogu aeg tuge, kuid kes on siiski asjakohase toe olemasolul võimelised töötama!

Alad, kus töötatakse, on väga erinevad. Osaletakse mitmesugustel põllutöodel, tehakse müügiks käsitööd, töötatakse köökides abitöölisena ning tegeldakse komplekteerimise ja pakendamisega.

Väga tähtis on, et meil on ka palju sügava puudega kliente, kes teevad juhendamisel head tööd, ning nendega oleme valmis vajadusel töökohta kaasa saatma oma töötaja, et tööandjat liigse lisatööga mitte koormata. Palju on ka neid, kes õpivad kiiresti ega vajagi varsti enam pidevat juhendamist.

TÄPSED TUGITEENUSED

Nagu juba eelnevast selgub, on muidugi väga tähtsad mitmesugused tugiteenused ja -tegevused, milleta see kõik nii hästi ei laabuks. Tähtis on õpetada, arendada ja harjutada tööoskusi, iseseisvamate klientide korral ka töötamiseks vajalike oskusi. Tutvustada töö otsimise viise, õpetada täitma dokumente, mängida juhendajaga koos läbi keerulisemad olukorrad, mis töö otsimisel ette võivad tulla jms.

Kui eespool oli juttu, et ettevõtetele võiks korraldada teabepäevi, siis

seada võiks samamoodi teha erivajadustega inimestele – seal saaksid nad oma töökogemusi jagada jne. Lisaks on väga suur roll omaalgatuslikkuse ja ettevõtlikkuse toetamisel.

Piltlikult öeldes on täna ja homme ju tööturul taas olukord, kus tööjõunappus kummitab kõiki. Olukorras, kus tööealist rahvast piisavas koguses peale ei kasva, on konkurentsipüsimeks tarvis hakata töötamisest mõtlema hoopis teisiti. Me näeme igapäevaselt, et ka sügava puudega inimesed on võimelised tulema toime asjadega, millega ka enamik puudeta inimesigi ei pruugiks hakkama saada. Lisaks on see küsimus puuetega inimeste elukvaliteedist, nõnda aidatakse hoida ja säilitada ka nende inimeste tervist.

Tugistruktuuride toel ja koostöös tööandjatega on paindlikke või erilahendusi rakendades võimalik kaasata tööellu suur hulk seni kasutamata töökäsi – erivajadustega inimesi, kes on üldjuhul väga lojaalsed, ei pane pahaks rutiinset tööd ja on ettevõtjate jaoks ka konkurentsivõimelise palgasooviga.

Nii võibki tegelikult väita, et kui puudega inimene ei ole tööle rakendatud, siis enamasti on võimalikke põhjusi kaks: ta kas pole ise piisavalt aktiivne ja motiveeritud või siis puuduvad tal vajadustest lähtuvad tööleminekut toetavad tugiteenused.

Tuuli Ainsaar ja Marika Saard

Koju istuma jäänud inimesed vajavad kõigepealt sotsiaalset toetust. Uutel noortel ei tohiks lasta aga koju jääda. KAADER SAATEST "PUUTEPUNKT"

KUIDAS LÄHEB TÖÖ OTSIMINE RIINAL, KELLEST KIRJUTASIME DETSEMBRI KUUS?

RISTI VALLAS ELAVAL DOWNI SÜNDROOMIGA 31-AASTASEL RIINA SIMMERIL ON TÄHNAKS HAAPSALU KUTSEHARIDUSKESKUSEST SAADUD KOKA ABI KUTSETUNNISTUS, KUID JUBA 15 AASTAT ON TA KODUS ISTUNUD JA PÄEVI VEETNUD PABERNUKKUDEGA MÄNGIDES. KAS RIIKLIKEST TUGITEENUSTEST VÕIKS KA RIINAL ABI OLLA?

Kooli lõpus, enne kutsetunnistuse saamist tegi Riina läbi praktika lasteaiaköögis ning tema isikuomaduste ja oskustega jääd seal rahule. Ühtki tööotsa pole tal aga õnnestunud leida. Riina saab töövõimetuspensiooni, istub kodus õhtuti töölt saabuvat ema oodates ja koos tulevad nad eluga toime.

Hakkasime uurima, kas Riinal poleks siiski võimalik pisut sisukat elu elada ning oma kutseoskusi tööd tehes rakendada. Seda enam, et ema mure Riina tuleviku pärast aina kasvab.

AS-i Hoolekandeteenused teenuste spetsialistilt Mare Naabrilt saime optimistliku vastuse: "Riina soovide täitumisel ei ole ületamatuid takistusi, sest teenused, mis neid ellu viia aitavad, on Eestis täiesti olemas. Ka võimalikud teenusepakkujad pole Ristilt kaugel – Haapsalus, Lihulas ja Koluveres." Tema sõnul võiks pikalt tööturul eemal olnud Riinale haketuseks kõige enam sobida töötamise toetamise teenus, mille jaoks tuleb

esimese sammuna talle koostada rehabilitatsiooniplaan, mille tegemiseks saab suunamise sotsiaalkindlustusametilt Läänemaa juhtumikorraldajalt Tiina Kõivult.

KÕIGEPEALT REHAPLAAN

Edastasime saadud info Riina emale Mare Simmerile. Uued lootused innustasid nii ema kui ka tütart. Praktiline asjaajamine kippus küll venima, sest Mare töötab lasteaias ja tütrega Haapsallu sõitmiseks tuleb tal küsida töölt vaba päev. Mare sõnul pole Riinale rehabilitatsiooniplaani varem tehtud, sest kui nende tegemine lahti läks, käisid nad isegi Haapsalus neuroloogilise rehabilitatsiooni keskuses asja uurimas, aga sealt öeldi, et Downi sündroomiga inimesele nii ehk teisiti mingit taastusteenust pole ja nii poleks ka plaani kokkupanekul mõtet.

Nüüdseks on siis ka Riina siiski rehabilitatsiooniplaani koostamise järjekorras. Kui plaan kord käes, saab Tiina Kõiv panna Riina tööta-

mise toetamise teenuse järjekorda. Siis selgub, mis saab edasi.

Bürokraatia masinavärk jahvatab, teadagi, pikkamisi. Otsustasime "Puutepunkti" saate jaoks ametlikust asjaajamisest pisut ette tõtata ja uurida lähemalt, millised siis on Riina šansid töötamise toetamise teenust kasutama hakata. Et kui kiirelt see käia võiks, mis tööd ta tegema saaks hakata, kus üldse ta teenust saaks, kuidas ta kodust teenusepika ja tagasi sõidaks, palju see maksaks jne. Riina ise oli hakkamist ja õhinat täis. Kuid sellega loo helgem pool kahjuks lõppeski.

JULGUS KADUNUD

Ühel märtsipäeval sõitsime võttegrupiga Ristile, et Riina bussi peale võtta ja tema kodulähedased töötamise toetamise paigad üle vaadata. Viimasel hetkel keeldus aga Riina kaasa tulemast. Ema sõnul on pikk kodupagulus röövinud Riinalt igasuguse julguse koduvärvast kaugemale astuda. Fantaseerida ju võib, aga kui asi läheb tõsiselt, kaob lihtsalt julgus. Mare ei tea, kas Riinast saaski üldse tööl käijat. Kuigi kutsekoolis tunti Riinat südi ja uudishimuliku noore inimesena, on ta nüüdseks kaotanud suhtlemisjulguse ning leppinud, et tema koht on kodus.

Sõitsime siiski Haapsallu Tiina Kõivuga kohtuma. Selgus, et Riina kasina töövalmiduse pärast polegi praegu põhjust muretseda, sest isegi kui ta otsekohe teenuse järjekorda panna, oleks ta alles 108. kohal. Kuna tal aga veel rehabilitatsiooniplaanigi pole, võib selle aja peale järjekord pikeneda. "Järjekord on kogu Eesti peale ühine. See tähendab, et kui kõik need 107 inimest, kes on enne Riinat, on teenust kasutama saanud ja kord jõuab Riinani, võib talle avaneda koht ükskõik kus Eestimaa otsas – Saaremaal, Sillamäel või Valgas," selgitas ta.

Seega kui Riina lepib teenusepikaga ükskõik kus, võiks järjekord temani jõuda umbes kolme aastaga. Kui ta aga sooviks teenust saada ilmtingimata kodu lähedal, kestab ootamine veel mitu korda kauem.

Meile jäi pisut arusaamatuks, kui-

das siis ikkagi tuge ja juhendamist vajav inimene nüüd ühtäkki kodust kaugele töötama läheks, aga ... uurisime edasi.

Tiina Kõivult kuulsime, et Riina jaoks teebki töötamise toetamise teenuse saamise eriti keeruliseks see, et Riina tahaks ikkagi, vähemalt esialgu, jätkata elamist oma kodus, ema hoole all.

Paliveres, mis on lähedal, on kümme töötamise toetamise teenuse kohta, aga teenust saavad seal vaid asutuse kliendid ehk siis inimesed, kes kasutavad sealsamas toetatud elamise teenust. Koluvereski pakutakse töötamise toetamise teenust vaid hooldekodu enda asukatele. Lihulas on kaks teenuse kohta, samuti vaid oma maja kundedele.

LOOTUST KA POLE

Haapsalu psühhosotsiaalse rehabilitatsiooni keskuses on tõesti olemas ka üks töötamise toetamise teenuse koht kodu elavale inimesele – aga see on praegu hõivatud. "Üks puudega naine kütab seal ahjusid ja koristab. Koht võiks vabaks saada juhul, kui ta endale näiteks mõne tasuvama ameti leiaks, mis tema puuet arvestades on muidugi küsitav. Elu on näidanud, et sellised töötamise toetamise teenuse kohad vabanevadki ainult siis, kui kellelgi saab ühel päeval isu otsa ja ta lihtsalt kõnnib minema. Erihoolekande

kohtadega on tavaliselt nii, et need ei vabane enne, kui keegi eest ära sureb," nentis Tiina Kõiv. Nii palju siis Riina võimalustest.

SIIN ME OLEME

Riina ise oli kõike seda kuuldes üsna rõõmus: "Tühja sest töötamisest, mina võin ka pensionist elada, kodus on ikka hea."

Ema Mare aga ei hakanud oma nõrdimust isegi varjama: "Algul, kui see tööle saamise võimaluse jutt tekkis, siis ma ikka väga hakkasin lootma. Nüüd on mul selline tunne, et ei taha vist enam kedagi ega kunagi näha! Et siis Riina väljawaade töötamise toetamise teenusele saada oleks nii tema 50. sünnipäevaks ... nojah. Sinnamaani siis igasugused viisaastakuplaanid!?"

Mare Simmer oli üks neist vanemaist, kes ammustel aegadel alustasid Läänemaal võitlust oma puuetega laste tuleviku eest. "See oli Vene aeg, sel ajal tegelesid sotsiaalosalokonnad vaid sõjaveteranide ja muu säärasega. Kutsega sotsiaaltöötajaid tolal polnudki. Nüüd on neid igal pool ja sadade kaupa – nõustajaid, korraldajaid, igasuguseid tegelasi, aga tegelikult on minu kui puudega tütre ema jaoks ikkagi sama: ma olen ükski ja igasuguse toeta." **Anne Lill**

Jätkame siiski Riina töölesaamise projekti jälgimist.

EESTI SEADUSANDLUS SOOSIB MÕTTEVIISI, ET KUI PUUDEGA INIMESL ON PEREKOND, SIIS VÕIB RIIGI ABI OLLA VAID SÜMBOOLNE. RIIGI JA OMAVALITSUSED HOOLITSEVAD ENNEKÕIKE NENDE PUUETEGA INIMESTE EEST, KELLE PERED ON OMAL AJAL HÜLJANUD JA RIIGI ÕLULE JÄTNUD.

KUI MARE OLEKS OMAL AJAL TÛTRE LASTEKODUSSE ANDNUD, ELAKS RIINA PRAEGU RIIGI KULUL KENASTI RENOVEERITUD HOOLDEKODUS, TAL OLEKS ILMSILT KA VÕIMALIK TÕOTADA JA TÕOTURUTEENUSEID KASUTADA. NÛUD ON MARE JUBA KOLMKÛMMEND AASTAT ELANUD JA TÕOTANUD VAID RIINA HOOLDAMISE-KASVATAMISE NIMEL, KUID MÕISTLIKKE TULEVIKUVÄLJAVATEID POLE KUMMALGI.

PUUTEPUNKTIDE ARVATES TULEKS EESTI HOOLEKANDES HAKATA KIIREMAS KORRAS ROHKEM MÕTLEMA KA KODUDES ELAVATE PUUETEGA INIMESTE TOETAMISE PEALE. KURNATUD OMASTEHOOLDAJAD JA KODUS ISTUVAD PUUETEGA INIMESED POLE RIIGILE MITTE KULUDE KOKKUHOID, VAID SELGE MAJANDUSLIK KAOTUS.

PUUETEGA LASTE ÕED-VENNAD VAJAKSID TARKA TUGE

EELMISES NUMBRIS TÕSTATASIME TEEMA PUUETEGA LASTE ÕEDEDEST-VENDADEST. PALUSIME SAATA LUGUSID OMA KOGEMUSTEST, KUIDAS PUUDEGA LAPSE KÕRVAL KASVAMINE MÕJUTAB PERE TEISI LAPSI. SAIME MITU KIRJA JA TELEFONIKÕNET. SIIN MÕNED MÕTTED.

"Ma ei heida oma vanematele midagi ette, sest sellises olukorras tuleb ilmselt leppida paratamatusega. Kuid tagantjärele mõistan, et minu lapsepõlv lõppeski sel päeval, kui mu õde sündis. Olin siis nelja-aastane. Kõigepealt oli ema õega mitu kuud haiglas. Kui nad lõpuks koju saabusid, oli kõik teisiti kui varem. Kogu tähelepanu koonduis sünnitraumaga õele, kellega oli kogu aeg tegemist. Ta nuttis ööd ja päevad läbi, tal tekkisid palavikud ja krambid, meil käis tihti kiirabi. Ema kadus koos temaga vahel nädalateks haiglasse. Harjusin eest ära hoidma, püüdsin mitte tülik olla. Peatselt sai minust igal võimalusel õe hoidja. Juba viieselt jättis ema mind

haige lapsega koju, kui pidi ise pooldi jooksuma või asju ajamas käima. Ema oli pidevalt väsinud, ta nuttis palju, ma pidasin normaalseks, et saan aidata. Siis tuli kooliaeg. Mäletan, et meile ei saanud sõbrad kunagi tulla, sest tuba oli alati segi, õde haige ja ema masenduses. Ema läks pere eelarve päästmiseks poole kohaga tööle ja siis tuli mul tihtipeale koolist koju jääda, et õe järele vaadata. Kes siis veel?! Sealkandis läksid ka vanemad lahku. Neljandas-viienas klassis algasid mul meeletud peavalud, mida ma püüdsin algul varjata, kuna sain aru, et ema ei suudaks veel üht muret kanda. Õppimine läks allamäge, mul jäi koolipooleli ja sealt järgnes minu elu must auk ligi kümneks aastaks..." kirjutas oma loo Margus (28). Ta lisas, et on alles nüüd, tänu mõistvale elukaaslasele hakanud sellest august välja saama. "Põen kõige hullemini just seda, mida tuli puudega venna kõrval läbi

elada mu teistel, noorematel lastel," rääkis toimetusse helistanud naine. Ta palus vabandust, et ei taha sellest pikemalt rääkida, kuid helistamata jätta süda ei lubavat. "Mina ei osanud ette näha, et see kõik mind niimoodi piinama jääb. Kui saaksin uue võimaluse, siis teeksin mitmeid asju teisiti, jagaksin ennast laste vahel palju tasakaalukamalt," ütles ta. "Hädaolukorras juhtub see väga lihtsalt, keskendud kõige nõrgemale ega märka muud. Kes ise kaela kannavad, saavad aina koormaid oma õlgadele juurde. Nii ei tohiks tegelikult lasta asjadel minna! Olen kuulnud, et välismaal on tugiprogrammid ka puuetega laste õdedele-vendadele." Ta soovitas usutleda suureks saanud õdesidvendi, et kuulda, mida nad on võitnud ja mida neis lahingutes kaotanud. Teemegi seda järgmistest numbrites. **Tiina Kangro**

SOTSIAALMINISTEERIUM KUTSUB TEENUSEID ARENDAMA

Sihtasutus Innove võtab 21. maist 26. juunini vastu projektitaotlusi, mis toetavad hoolduskoormusega inimeste tööturule sisenemist:

- Päevase ja koduhooldusteenuste pakkumine eakale, puudega või dementsel inimesele
- Ööpäevaringse hooldusteenuse pakkumine sügava puudega või dementsel inimesele
- Lapsehoiuteenuse pakkumine toimetuleku-probleemidega või puudega laste peredele
- Tugiisikuteenuse pakkumine töörealisele inimesele, kelle igapäevane toimetulek on puude, haiguse või muu olukorra tõttu raskendatud
- Isikliku abistaja teenuse pakkumine puudega inimesele

Taotlusvoorus läheb Euroopa Sotsiaalfondist jagamisele 1 500 000 eurot.

Vaata täpsemalt: www.innove.ee/struktuuritoetused/taotlusvoor

Uuri lisa Innove spetsialistidelt:
Mari Annus (kommunikatsioonispetsialist)
telefon 699 8078
meiliaadress mari.annus@innove.ee

Ülle Luide (tööelu talituse juhataja)
telefon 699 8514
meiliaadress ylle.luide@innove.ee

AUTISTLIKU LAPSEGA: ELU NAGU PÜSSI- ROHUTÜNNI OTSAS

MEILE JUTUSTAS OMA LOO 11-AASTASE HENDRIK ALEK-SANDRI EMA IIVI KALLASTE. TÖÖ KAUDU EESTI PATSIEN-TIDE ESINDUSÜHINGU PÄR-NU JUHTUMIKORRALDAJA-NÕUSTAJANA ON TA PUUE-TEGA LASTE PEREDE MURE-DEGA KURSIS OLNUD JUBA ÜLE 14 AASTA. SIISKI TUN-NISTAB TA, ET AUTISTLIKU POJA KASVATAMISEL VAJAKS TA ISE NÕU, KUID EESTIS ON SEDA PEA VÕIMATU LEIDA.

Iivi Kallaste ei salga, et esimese hooga ei osanud ta oma teise lapse paariaastaselt ilmsiks tulnud arenguprobleemide taga tõsisemat häda nähagi. Hea küll, laps ei kõnelnud veel kaheaastaseltki ja kord oli ka lapsehoidja soovitanud temaga kontrolli minna, sest poisil näis mitu eakohast oskust viibivat. Küllap kõik ajaga laabub, mõtles Iivi, lapsed lihtsalt arenevad erinevas tempos. "Alati kui jalutasime, kiitsid mutikesed Hendrikut taevani: nii ilus laps! Ja ta oligi hästi rõõmsameelne, säras nagu päike seal kärus," meenutab Iivi.

Logopeedi soovitusel käis ta siiski poisiga Tartu kuulmiskeskuses kontrollis ja sealse arsti soovitusel ka psühhiaatri juures. Lõpliku diagnoosi – atüüpiline autism – sai Hendrik neljaselt, pärast uuringuid Tartu lastehaiglas. "Olin masenduses. Juhtus veel nii, et just Tartust saabudes käitus Hendrik esimest korda elus oma diagnoosile vastavalt – võttis ja löi peaga vastu seina. Aga ega masendus elu edasi vii. Hakkasin juba järgmisel päeval otsima spetsialiste, kes võiksid Hendrikut aidata," meenutab Iivi.

Kahjuks jõudis mures ema üsna ruttu teadmiseni, et ega autistide abistamisele spetsialiseerunud spetsialiste meil eriti polegi. Iivi otsustas ise teadmisi hankida ning lugenud kuskilt, et autistidele mõjub hästi muusikaterapia, ja konsulteerinud seejärel paari muusikaterapeudiga, otsustas ta muusikaterapia kur-

sused läbi teha. Mõeldud-tehtud, ainult et Hendriku puhul jäid Iivi värskest saadud teadmised kasutamata. Hendrik keeldus isegi emaga koos laulmast ning Iivil tuli leppida, et oma lapsele teraapiat teha on keeruline.

KÄITUMISPROBLEEMID

"Autistliku lapse juures on kõige suurem mure käitumisprobleemid," selgitab Iivi, "tavalised igapäevatoimingud võivad tema jaoks olla üle jõu käivalt rasked. Hendrik näiteks ei taha käia tualetis. Ka igahommikune koolimineku on talle vastukarva. Protest hakkas pihta juba lasteaia. Meie hommikused lasteada minekud kulgesidki siis nii, et surusin poisi jõuga kärusse ja jooksin nii kiiresti, kui jalad võtsid, et ta ei jõuaks käruga pealt maha rabeleda. Kooli sõidame autoga, muidu me vist sinna ei jõuakski. Tänu Hendrikule ma üldse autosõidu ära õppisingi. Pärnu on ju väike linn, siin saaks kõik käigud ka autota tehtud, aga just hommikuste kooliviimiste juures jääksin autota hätta."

Iivi naerab, et autistlik laps tahaks elada nagu miljonär. Hendrikule näiteks meeldib väga käia kaubanduskeskustes, vaadelda asju ja kontrollida, kas kõik lambid on töökorras ja asjad ilusasti riulil reas. Kui mõni asi on vale koha peale sattunud, seab ta selle õigeks. Ja muidugi tahab ta osta endale meelepäraseid asju. Teiseks meeldib talle väga käia veekeskuses. Neid eelistusi kasutab Iivi nüüd Hendriku motiveerimiseks – käid koolis ära ja õhtul läheme poodi. Kindlalt on kokku lepitud, mis nädalapäeval käiakse Maximas, mis päeval Selveris või mujal. Veekeskusse pääseb siis, kui terve koolinädal kenasti läbi tehtud.

"Kokkulepped on väga tähtsad. Ja muidugi – iga samm tuleb ette põhjalikult läbi mõelda. Ostudega oli algul ka nii, et esimese hooga rõõmustasin täiest hingest, kui Hendrik asjade vastu üldse huvi ilmutas. Ostsingi talle rõõmuga soovitud auto. Ja järgmisel päeval jälle. Kolmandalgi.

KAHJUKS SAABUS ÕIGE PEA TEADMINE, ET AUTISTIDE KOHTA ABI ERITI SAADA POLEGI.

Aga siis oli kõik, no ei jaksa ju! Vaat siis sain aru, et autistiga oled nagu spioon, sa ei tohi teha ühtki saatuslikku viga, muidu oled omadega sees. Ja kord tehtut on väga raske muuta. Nüüd on meil selline kokkulepe, et autosid toob jõuluvana. Ja maiustustega on kindel piir – ainult üks. Kui võtad selle, paned teise tagasi! Esialgu vahetasime neid oste poes ikka väga kaua,” kirjeldab Iivi piiride seadmist Hendrikule.

ABI ON RASKE LEIDA

Autistlike laste perede üks suur raskus ongi meil see, et enamasti tuleb probleemid omaenda valusate kogemuste kaudu avastada ja siis neile katse ja eksituse meetodil lahendused leida. Spetsialistid kipuvad nõu andmise asemel vanemaid saamatuses süüdistama. Keerulise lapsega nagu nii püsti hädas vanem saab niimoodi vaid topeltkoorma. “Üks spetsialistide ring jõudis ka minu suhtes järeldusele, et ahaa, kui laps ei taha kooli minna, järelkult on kodus midagi valesti. Ema ei suuda ennast kehtestada, ei tule lapsega toime, kodu on süüdi. Ma ei saa sellest loogikast aru – kui laps ei tahaks õhtul koolist koju tulla, siis ei arvaks ju keegi, et koolis on midagi valesti!” imestab Iivi.

Lõpuks jõudis Iivi oma otsingutes välja MTÜ Hoolekande Ekspertiisi ja Nõustamiskeskuse (HENK) käitumiskspertide-tegevusjuhendajate Ain Klaasseni ja Monika Salumaani, kellelt sai viimaks ka asisemat nõu. Tolleks hetkeks olid Hendriku kooliviimised kujunenud juba paari-kolmetunnisteks võitlusteks, kus poiss hakkas asju loopima ja isegi ründas, kui teda takistati. Kooli

Iivi tunnistab, et aasta-aastalt läheb lapse ohjeldamine aina raskemaks. Ühtki mõistlikku tulevikuplaani pole samuti olemas. KAADER SAATEST "PUUTEPUNKT"

poolt pole Iivi pojale ühtki järeleandmist teinud, sest tema otsus on selge: töö tuleb käia ja tema ei saa jääda Hendrikuga koju. Kuidas aga võitlused seljatada?

“HENK-i spetsialistidelt kuulsin, et kuna autistlik laps loob ise endale süsteeme, ta lihtsalt märkab neid, siis tuleks sama kasutada ka tema suhtlemisel. Talle tuleb igapäevasteks toiminguteks luua arusaadav süsteem ja see visualiseerida. Ka üsna targad autistid ei pruugi alati sõnalisest suhtlemisest aru saada. Meil sellist visualiseerimist ei rakendata, eriti siis, kui lapsel on kas või natukenegi kõnet. Ma ise olin ka algul selle vastu, et milleks need piktogrammids jms, kui ta saab ju ka jutust aru. Aga olen järjest enam hakanud mõistma, et kui talle ikka iga samm puust ja punaseks ette teha, laabuvad asjad hoopis paremini,” kõneleb Iivi.

VANUSEGA HULLEMAKS

Hendrikut on palju aidanud lihtne, märgisüsteemiga kalender-tegevuspäevik. Kuna autistlikul lapsel on raskusi ühelt tegevuselt teisele üleminekul, ka kodust lahkumine võib tema jaoks olla väga hirmuäratav, siis pildirea ja märgisüsteemi abil saab ta selguse, et kui ta koolis ära käib, jõuab ta koju jälle tagasi. Selle abil tunneb poiss, et tal on

kontroll oma igapäevaelu üle. Ka hirm hommikul kodust lahkuda – sest mine tea, kas sealt tagasi saab – on selle abil suuresti maandatud. Igal argipäevahommikul enne kooli minekut kleebib poiss kalendrisse rohelise märgi, puhkepäevadel punase. Siis on seda vaadates asi kohe selge: ahaa, kolm rohelist täppi on juba olemas, veel kaks päeva ja saabuvadki punase täpi päevad, kui saab olla kodus. Kodus olemine on Hendriku jaoks väga tähtis. Iivi räägib, et süsteemi on tasapisi täiendatud, hakatud ära märkima koolivaheaega, ekskursioone või sünnipäevi ja tänu sellele on Hendrikule mõistetaval viisil talletatud tema minevik, olevik ja tulevik.

Ent loomulikult ei ole märgikalender imerohi. Poisiga tuleb sageli ikkagi ette ootamatusi ja keerulisi olukordi, sest alati ei saa lapse soovidega arvestada, või siis ei saa ema lapsest või laps emast aru. Konfliktidele võib Hendrik reageerida väga raevukalt. Muidugi on iga agressiivsus hoo taga oma põhjus ja agressiivse käitumise peatamiseks tuleks selle tekkepõhjust teada. Alati see aga ei õnnestu. Vahel on võimalik õige päevakava või õige suhtlemisviisiga hullemaid hooge vältida. Aga päevad pole vennad. On päevi, kus raevuhooge tuleb pidurdada füüsilise sekkumisega ja last lihtsalt ohjelda-

Mida võtta ette agressiivse autistiga?

- Maailma praktika näitab, et autistlike laste käitumist on võimalik õigeaegse pedagoogilise ja psühholoogilise rehabilitatsiooniga korrigeerida sedavõrd, et suuremaid probleeme ei tekigi.
- Äärmistel juhtudel, kui kaasnevatel asjaoludel agressiivsus siiski tekib ja hakkab segama õppimist

- või suhtlemist, on võimalik saada abi sobivatest ravimitest ja toitumisest.
- Kõige halvem on magada maha õige aeg autismi korrigeerimiseks.
- Järgmistes numbrites jagame rahvusvahelist kogemust ja uurime, kuidas võiksid autistlike laste vanemad Eestis abi leida.

da. Iivi on saanud abi HENKI-i koolitustelt ning on tänulik võimaluse eest kiirkorras telefoni teel konsulteerida, kui mõistus otsas. Kahjuks küll pole olemas sellist võlusõna, millega raevuhoos autistlikku last alati kiirelt kontrolli alla saada. “Aga hea seegi, kui üldse keegi vaevub koos sinuga analüüsima lapse käitumist ja kaasa mõtlema, mida ette võtta saaks. Mitte ainult ei hurjuta veel lisaks,” räägib Iivi.

“Meie jõudude vahetamine on juba praegu üsna võrdne, aga poiss ju kasvab ja ühel hetkel ma ei suuda teda enam ohjeldada,” muretseb ta. Aasta-aastalt ongi järjest raskem Hendrikuga hakkama saada. Kui poiss oli väike, sai Iivi ta mitmekesistamiseks teha filme vaatama jätta, et aia- või majapidamistöid teha. Lapse kasvades on aga olukord tublisti muutunud, Hendrikule meeldib teha asju, mis võivad olla ohtlikud. Näiteks lülitada sisse elektripliidi ja hakata sinna asju peale loopima. Või tuleb mõte kassi kiusata või õues kive naabri akendesse kihutada jne. “Ütlengi ikka, et minu päev lõpeb kell viis õhtul ja sestpeale olen ma Hendriku pärast. Mul puudub võimalus näiteks õhtul külla või teise lapsega teatrisse minna. Õnneks on mul tugiisik, tänu temale olen saanud vahel mõnel koolitusel käia või tubagi koristada. Hendrikul on väga suur hirm tolmuimeja suhtes ning temaga koos suu-remaid töid teha ei saagi.”

MIS SAAB EDASI?

Elu autistist lapsega on nagu lakamatu püssirohutünni otsas istumine ja see hakkab pikapeale väsitama. Kasinatest tugiisikutundidest suuremat abi aga Iivil kuskilt loota pole. “Ametnikud küll soovivad

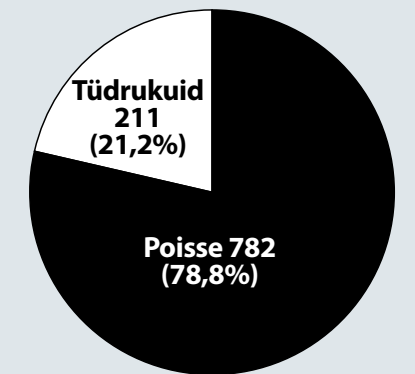
puuetega laste vanematel kasutada kahekuulist haigekassa tasustatavat hooldusravi, et vahepeal puhata. No Hendrikuga poleks see mõeldav, sest ma kardan, et juba esimese päeva õhtuks poleks siis sel hooldushaiglas enam katustki peal! Ega Hendrik vajagi hooldust, autism pole haigus. Tean suuremate autistide emasid, kes on lapse märatsushoo korral kiirabi kutsunud. Kiirabi jõuab kohale koos politseiga, märatsejale antakse obadus, pannakse käed raudu ... mõne aja pärast tuleb see autist aga haiglast tagasi veel hullemana, kui sinna läks.”

Vahel ei paista aga Hendriku probleemid üldse väljagi. Võõrastega suudab ta end vaos hoida ja üsna kenasti käituda. Kodus aga vallanduvad pidurid. Iivi räägib, et on teadlikult püüdnud vältida poja liiga jäika survestamist ja ehk just tänu sellele on poisil veel säilinud ka tema parem mina. Hendrik on väga emotsionaalne laps, kes oskab olla tänulik ega pelga välja näidata oma tundeid ja armastust.

“Hendrikus on hästi palju väärtuslikku. See pole nii lihtne, nagu mõnikord mullegi öeldakse, et ta märatseb ja tuleb sulle kallale, peaksid ta ikka kodust kuhugi asutusse viima. Minu jaoks oleks see mõeldamatu, temas on olemas nii hea kui ka halb väga tugevalt, üks tasakaalustab teist, aga temalt on ka väga palju õppida. Ja pealegi, nii napid kui meil siin Eestis on teadmised autistide kohta, siis karta oleks, et hooldekodus oleks ainus valdav viis nende ohjeldamiseks jõuga mahasurumine. Või keemiaga nüristamine. Mis esimeses järjekorras hävitab inimeses just tema positiivse poole. Ja mis siis temast järele jääb?” Anne Lill

AUTISMISPEKTRI HÄIREID TULEB TUNDMA ÕPPIDA
 ■ Pole täpselt teada, kui palju on Eestis autiste ja autismispektri häiretega inimesi, sest neid alles õpitakse märkama ja ära tundma.

Otsese pervasiivse arenguhäire (F84) diagnoosi (kuhu kuulub ka autism) on viimase kümne aasta jooksul saanud 993 inimest.

Diagnoosid aastate lõikes

46	2001
57	2002
63	2003
79	2004
79	2005
88	2006
118	2007
126	2008
79	2009
240	2010

■ Maailmas keskmiselt on autiste 1–2 iga 1000 inimese kohta, laiemas mõttes autismispektri häiretega inimesi 6–8 iga 1000 kohta.

■ Eestis oleks sel juhul vähemalt 3000 autisti ja isegi üle 10 000 autismispektri häirega inimese.

■ Suur hulk neist on praegu peidetud teiste diagnooside taha, paljud ka lihtsalt diagnoosimata, mis tähendab, et nad ei pruugi üldse mingit abi saada.

■ Erinevaid psüühika- ja käitumishäireid (F00–F98) on kuni 14-aastastel lastel diagnoositud viimase kümne aastaga ligi 50 000 juhul.

ALLIKAS:
 TERVISESTATISTIKA JA TERVISEUURINGUTE
 ANDMEBAAS, 2000.–2010. AASTA ANDMED

VABATAHTLIKUD SELTSIDAAMID JAGAVAD KOGEMUSI JA TUGE

TALLINNA PELGULINNA SELTSI LIHKMED PILLE-MARIS ARRO JA MAIMU LEISALU VEAVAD OMA ASUMIS SELTSIDAAMIDE LIKUMIST. NÄD ON TOEKS ÜSIKUKS JÄÄNUD EAKATELE JA PUUETEGA INIMESTELE, AGA OSKAVAD NÕU ANDA KA NEILE, KELLEL TULEB SAATUSE TAHTEL ÕPPIDA ELAMA STOOMIGA.

Pille-Maris Arro ütleb enda kohta, et on vist loodudki teisi aitama. "Mind on alati sügavalt puudutanud kellegi õnnetus. Väikse tüdrukuna ravitsesin leitud koeri ja muid elusolendeid ning valutasin südant ülekohtuselt kannatada saanute pärast. Läksin otse koolipingist meditsiiniõeks õppima," jutustab ta.

Maimu Leisalu jõudis teiste aitamisen enda läbielamiste tõttu. "Ma kaotasid varakult vanemad. Leidusid head inimesed, kes mu üles kasvatasid. Läksin mehele, sündisid lapsed. Kui lapsed veel väiksed olid, kaotasin mehe. Jälle tulid võõrad inimesed mulle appi. Tunnen, et nüüd on minu kord. Praegu on mul võimalik teisi aidata. Kuni veel jaksan, tahan seda teha," põhjendab ta.

Millega täpsemalt tegelete?

Pille-Maris Arro: Pelgulinna Selts on tegutsenud juba kaks aastakümnet. Oleme võidelnud Stroomi parkmetsa säilimise eest, püüdnud osaleda asumi kultuurielu ja tuleviku kujundamisel. Aga samavõrd peame tähtsaks arendada tugiteenuseid vanuritele ja puuetega inimestele. 2004. aastal hakkasid Pelgulinnas tegutsema "seltsidaamid". Selle

kaudu tahame aidata ükski elavatel eakatel ja puuetega inimestel iseseisvalt toime tulla, püüda neil säilitada kontakti ühiskonnaga, luua suhtlemisvõimalusi seltskondlikus elus ja huvitegevuses. Neid, keda seltsidaamid külastavad või kes osalevad teedõhtutel, on ligi 30–40.

Maimu Leisalu: Tegemisi on aga veelgi. Käime Sepa tänava supiköögis suppi jagamas, reedeti komplekteerime koos teiste vabatahtlikega Toidupanga pakke jne.

Teid vaadates jääb mulje, et võtate oma tegemisi täie rõõmuga.

M. L.: Tegelikult on kõige raskem seltsidaamiks olla. Kui supiköögis pesed nõud ja ruumi puhtaks ning keerad ukse enda järel lukku või siis annad viimase Toidupanga paki välja ja astud õue, on see töö selleks korraks tehtud. Seltsidaamina nii ei saa. Mõtlen tihti veel kaua mulle usaldatud mure peale.

Kurb on tõdeda, et sageli elavad inimesed oma elu nii keeruliseks, oma suhted nii puruks, et jäävad ühel hetkel ükski. Või on midagi tervisega läinud nii halvasti, et ei saa või ei tihka juhtunust teistele rääkida. Ma tean, et ei tohiks teise inimese muredesse kinni jääda, kuid mõte lihtsalt jääb hädas olija juurde.

P.-M. A.: Pelgulinna Seltsi koostööpartnerid on MTÜ Tehisuurisega Isikute Ühing ja Eesti Vähiliit. Pakume tugiisiku teenust ka neile, kellele on meditsiinilistel põhjustel paigaldatud stoom. Inimene, kes on äsja stoomikandjaks saanud, vajab kindlasti tuge, et muutusega kaasnevast šokist üle saada. Seda abi oskavadki anda meie seltsidaamid-koge-

FOTO: HEIKO KRUISTI

Pille-Maris Arro ja Maimu Leisalu usuvad isikliku kogemuse jõusse: "Oleme igale abistatavale silmaga nähtav kinnitus endaga hästi toime tulevast stoomikandjast."

musnõustajad, kes on ise seda kogenu. Ühelt poolt saab nõnda silmaga nähtava kinnituse endaga hästi toime tulevast stoomikandjast. Teisalt julgustavad sellise inimese toetavad ja mõistvad vestlused stoomikandjat oma eluga edasi minema.

Loomulikult on inimesed erinevad. Mõni on väga tugev isiksus ja saab ise hakkama. Kuid võib ka olla, et meile lihtsalt näib, nagu ta saaks hakkama.

Igal juhul pakume meie oma abi neile, kelle kohta oleme saanud teavet, et nad võiksid meid vajada. Edasi teeb igaüks otsuse, kas talle meie pakutav sobib või mitte. Inimesed, keda abistada, leiame nii oma suhtlusvõrgustiku kui ka sotsiaalhoolekande osakonna kaudu. Või siis tulevad nad meist kuulnuna ise meie juurde.

Mis on stoom?

P.-M. A.: Stoom on inimese kehasse tehtud kunstlik ava, mille kaudu väljuvad mittevajalikud jäätmepartsid spetsiaalsesse kotti. See oleks vist asjasse mittepuutuva inimese jaoks kõige arusaadavam selgitus. Nüüd kujutage ette, kuidas mõjub selline teadasaamine inimesele, kellel on äsja olnud operatsioon ja talle on selline ava tekitatud.

Haiglas teda küll nõustatakse, kuid kui palju talle õpetusest seal meelde jääb? Šokist toibumine võtab erinevalt aega. Sageli hakatakse toimunut täielikult aduma alles kodus. Ja siis tekivad ka küsimused. Siis on hea, kui kõrval on keegi, kes mõistab ja ütleb, kuidas edasi.

Kõik see on aga seotud ka karmi tööga, et vähk on haigus, mille korral alati ka keegi lahkub.

P.-M. A.: Me ei lähtu sellest. Meie abi on praktiliste oskuste ja nõuannete jagamine, mis võimaldaks abi vajajal paremini ja miks mitte õnnelikumalt toimida aja piires, mis talle on antud. See aeg võib olla ka pikk. Ja samas – me kõik peame varem või hiljem üht- või teistmoodi siit ilmast lahkuma. Me ei pane mitte kunagi

küünalt põlema, kui me kokku saame ja keegi on meie hulgast lahkunud. Meie töö eesmärk on toetada edasi elamist. See on ka üks põhjus, miks ma tahan, et seltsidaamid saaksid psühholoogilist nõustamist. Et nad ei võtaks seda tööd liiga isiklikult.

Tugigrupi liikmed vajavad õpetust, kuidas vältida liiga lähedaseks sõbraks saamist. See on kõige raskem. Üritame jääda seltsielu raamidesse, anda nõu, kui seda küsitakse, kuid ega me üksteisest liiga palju ei tea.

Mis vahe on sotsiaalhoolekande osakonna töötaja ja seltsidaami abil?

P.-M. A.: Sotsiaalhoolekande osakonna kaudu osutatakse praktilist, nähtavat abi, mis on mõningatel tingimustel ka tasuline. Näiteks hoolustöötaja toob poest kauba, kuu-rist kütte, aitab koristada. Kõige selle juures ta küll vestleb abistatavaga, kuid et klient sageli abi eest maksab, siis loomulikult ei kulutata aega jutustamise peale. Ometi tahaks nii mõnigi koduseinte vahele jäänud inimene kellegagi rääkida, mõtteid jagada, mälestusi heietada. Tihti on tegemist väga üksildaste inimestega, kes saatuse tahtel on oma lähedased üle elanud. Siin tulevadki appi seltsidaamid. Külastame seda inimest ning vastavalt tema soovile ja füüsilisele suutlikkusele vestleme temaga kas koduseinte vahel, käime jalutama või tuleme temaga teedõhtule.

Mida tähendab teie jaoks vabatahtlik töö?

P.-M. A.: Keegi tark on öelnud, et vabatahtlik töö algab seal, kus lõpeb raha. Minu kogemused kinnitavad seda. Niipea, kui raha mangu tuleb, hakkavad peale tülid ja riidud. Seetõttu kulub meil raha vaid ühisürituste kulude eest tasumiseks. Otseselt ei saa raha mitte ükski vabatahtlik.

Kuidas te siis oma vabatahtlikke motiveerite?

P.-M. A.: Teeõhtud on üks tore kokkusaamise ja meelelahutuse või-

“UUED LIIKMED ON MEIL ALATI OODATUD JA NAD EI PEAKINDLASTI AINULT NAISED OLEMA.

malus, kuhu meil on tavaliselt kutsutud mõni huvitav esineja. Tähistatakse ka seltsiliikmete sünnipäevi mõnuses seltskonnas. Seltsidaamidel ja stoomi tugigrupi kokkusaamistel osalevad võimaluste kohaselt juristid, arstid, meditsiiniõed. Samuti oleme vabatahtlike silmaringi laiendamiseks korraldanud ekskursioone. Eelmise aasta temaatika näiteks oli eri usulahkudega tutvumine.

M. L.: Mulle jäi erilisel meelde tatarlaste kultuuriga tutvumise õhtu, nende rahvarõivad ja toit.

Teie mõlema vabatahtlikku tööd on tunnustanud ka sotsiaalministeerium. Mis tunded teid vastuvõtul Poska majas valdasid?

P.-M. A.: Hea oli tunda, et meie tegevust peeti ikkagi oluliseks.

M. L.: Kuulasin teiste kohalolijate jutte nende tööst; kes hooldas voodihaiget, kes tegi veel midagi. Ümberringi oli nii palju häid ja suure südamega inimesi. Tundsin, et pean veel palju tegema, et nende sarnaseks saada.

Kui kellelgi tekkis eelneva lugemisest huvi ka seltsidaamiks hakata või vajab ta teie abi, siis kuhu ta peaks pöörduma?

P.-M. A.: Uued liikmed on meil alati oodatud ja nad ei pea kindlasti ainult naised olema.

Meil on juba ka üks seltsihärra ja tugigrupis on mehi veelgi. Kõige lihtsam on kohtuda iga kuu kolmandal reedel toimival teeõhtul Pelgulinna rahvamajas.

Võib ka võtta ühendust telefonil 516 3235 või kirjutada meiliaadressile marispille.arro@gmail.com. **PP**

FOTO: HEIKO KRUUSI

Islandilt saabunud idee läks Pelgulinna idanema

Pelgulinna seltsidaamide ettevõtmisele on selle sünnist saati olnud suureks toeks Põhja-Tallinna linnaosa. Koostöös vabatahtlikega suudetakse oma inimesi palju rohkem toetada-abistada, kui seda saaksid teha ametnikud üksi. Oma kommentaari annab Kai Keller linnaosa sotsiaalosakonnast.

✿ Seltsidaamide ettevõtmine sai alguse 2004. aastal, kui meie linnaosa külastasid Islandi seltsidaamid. Sotsiaalhoolekande osakonna juhataja Mart-Peeter Erss viis külalised kokku linnaosa elaniku, sündinud heategija Pille-Maris Arroga ja seitsaadi ongi ka meil seltsidaamid liikvel.

✿ See pole iseenesest midagi ennekuulmatut. Maakohtades on ju tavaline, et naaber astub läbi, kui pole mitmel päeval näinud su maja korstnast suitsu kerkimas. Ühised käsitöö- või toidutegemised kellegi juures, klubi ettevõtmised – see kõik on omal moel seltsidaamindus. Asi pole ju mitte nimetuses. Linnaosasulates on inimesed suuremas eraldatuses. Seal ei pruugi naaber teadagi, kes tema kõrval elab, veel vähem, mis tal mureks on.

✿ Anname seltsidaamidele teavet inimeste kohta, kes vajaksid tuge ja oleksid nõus seda vastu võtma. Vahel kuulevad nad abivajajatest oma suhtevõrgustiku kaudu. Nii nagu abivajajad on väga erinevad inimesed, on ka iga seltsidaamil oma ainulaadne elukäik, millest ta ammutab abistaja tööks vajalikke kogemusi. On küüditatuid, endisi skaute, kõrgema ja vähem kõrgema haridusega inimesi. See võimaldab leida igale abivajajale sobiva tugiisiku. Mõnega suheldakse igapäevaselt, teisega käiakse läbi kord kuus.

✿ Inimese tervisest ja soovidest lähtudes kohtutakse kas tema kodus või siis käiakse koos väljas jalutamas, kultuuriüritustel ja teeõhtutel Pelgulinna rahvamajas. Kuna meie klientide hulgas on neid, kellel on stoom, siis on meil ka stoomikandjatest tugiisikuid. Mitu tugiisikut on öelnud, et seltsidaamiks olemine on neile eneseteostus.

✿ Ega omavalitsus pole vabatahtliku tegevuse juures üldse kõige tähtsam. Saame pisut aidata rahaliselt, ka nõu ja korraldusega. Seltsidaamide ettevõtmine on ju projektipõhine, igaks aastaks tuleb taotleda uusi toetusi jne. Mõnede klientide, aga ka toetajate jaoks on usaldus suurem, kui asja on kaasaatud avalik sektor. Kirjutame koos europrojekte, seltsidaamide liikumist on kõik need aastad toetanud hasartmängumaksu nõukogu jne.

Kai Keller, PÕHJA-TALLINNA SOTSIAALOSAKONNA JUHTIVPETSIALIST

KAS EESTKOSTETAV ON PEREKONNALIIGE VÕI ERALDISEISEV SUBJEKT?

KUI PEREKONNASEADUS LUBAB KOHTU ÄHVARDUSEL KASUTADA EESTKOSTETAVAT SISSETULEKUT VAID TEMA ISIKLIKE VAJADUSTE RAHULDAMISEKS, SIIS SOTSIAALHOOLEKANDE SEADUS LÄHTUB ÜHE KATUSE ALL ELAVAST EESTKOSTETAVAST KUI PEREKONNAST, KELLE LEIVAD ON ÜHES KAPIS. MIKS NII?

Võtame näite, kus ühe katuse all elab perekond, kuhu kuuluvad ema ja poeg – täisealine sügava vaimupuudega noormees ja tema ema, kes on pojale nii hooldaja kui ka eestkostja.

Emal pole võimalik poja hooldamise kõrvalt tööl käia ja ta saab valla hooldajatoetust 19 eurot kuus. Poja töövõimetuspension on 256 eurot. Perekonnaseaduse järgi peab ema kogu poja raha vaid tema peale kulutama ega tohi ise selle arvelt isegi viilu leiba süüa. Ka üürist ja kommunaalkuludest tohib ta poja pensioni arvelt maha võtta vaid poole ehk siis proportsionaalse osa.

Ema läheb oma 19-eurose kuusissetulekuga valda toimetulekutoe-

tust küsima. Vallast kuuleb ta aga, et toimetulekutoetust neile ei maksta – liiga rikkad! Arvutamine käib nii: poja ja ema sissetulekud liidetakse ning summast lahutatakse eluase-mekulutused. Kui summa jääb alla 138,06 euro (tänavune toimetulekupiir kaheliikmelise leibkonna peale), võib saada toimetulekutoetust. Nendel on aga sissetulek 256 + 19 = 275 eurot. Lahutades sealt eluase-mekulutused 125 eurot, jääb järele rohkem – 150 eurot. Järelikult ei saa toetust küsida.

Kuidas nii, uurib ema. Teie panete meie sissetulekud kokku, aga kohus nõuab minult, et pean need hoidma lahus. Miks Eesti riigis seadused omavahel kokku ei lähe?

KUS ON TÕDE JA ÕIGUS?

Palusime kommentaari Tallinna Nõmme linnaosa sotsiaalosakonna nõunikult Anu Jalakalt. Kuidas nemad sellises olukorras käituksid? “Meie peame riiklikku toimetuleku-

toetust määrates lähtuma sotsiaalhoolekande seadusest. Kui perekonnal jääb pärast eluase-mekulude mahaarvamist sissetulekust kätte toimetulekupiirist suurem summa, ei ole kohalikul omavalitsusel võimalik talle riiklikku toimetulekutoetust määrata. Meil on luba niisugust perekonda rahaliselt abistada kohaliku omavalitsuse eelarvest makstavate täiendavate toetuste kaudu – need võimalused on omavalitsustel erinevad, kuid üldjuhul siiski väga piiratud,” oli vastus.

Saatsime sama küsimuse ka sotsiaalministeeriumile: miks on kahe seaduse lähtealus erinev?

Meile vastas ministeeriumi hoolekande osakonna analüütik Kaili Didrichson: “Toimetulekutoetuse regulatsioon ei puuduta otseselt eestkoste küsimusi ja eestkoste regulatsioonis ei ole puudutatud toimetulekutoetuse taotlemist. /.../ oleme käesoleval aastal siiski analüüsimas toimetulekutoetuse regulatsiooni sotsiaalhoolekande seaduses, muuhulgas hindame ka toimetulekutoe-

tuse arvestamise aluste kooskõla perekonnaseaduses sätestatuga. Analüüsi tulemusel töötame välja muudatusettepanekud sotsiaalhoolekande seaduse muutmiseks.”

Kas saame õigesti aru, et see konflikt on siis teile teada ja plaanis seadusmuudatuse käigus kõrvaldada, uurisime.

“Analüüsi tulemusena võime tõepoolest jõuda ka sellisele seisukohale, et sotsiaalhoolekande seadust on vaja muuta. Hetkel on seda aga veel liiga vara öelda,” vastas Didrichson.

Loodame siis, et seadusesäte parandatakse! Hoiame teid protsessiga kursis. **Tiina Kangro**

Eesti seaduste pusletükid ei taha üksteisega eriti kokku sobida. Rataste vahele jäävad ikka ühiskonna nõrgimad lülid. FOTO: PUUTEPUNKTID

TARTU ÜLIKOOLI KLIINIKUMI LASTEFOND JULGUSTAB ABI KÜSIMA

Oleme oma tegevusaastate jooksul toetanud aparatuuri ostmist Tartu Ülikooli Kliinikumi Lastekliinikusse ja ka teiste kliinikute lasteosakondadesse ning abistanud paljusid perekondi üle kogu Eesti ravikulude (sh toidusegud jms) katmisel või aparatuuri hankimisel koduseks kasutuseks.

Viimastel aastatel oleme laienenud. Oleme aidanud soetada aparatuuri ka väiksemate haiglate sünnitusosakondadesse, toetanud perekondi näiteks lapse ravile transportimisel jms.

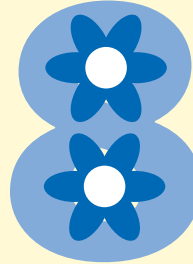
Võib-olla vajad ka sina abi? Või tead kedagi, kes hädasti vajab?

Uuri meie taotlusvorme ning kui otsustad abi küsida, saada vajalikud dokumendid teele.

Vaata täpsemalt www.lastefond.ee menüüpunkti "Abivajajale" alt.

Kus on

sinna
tuleb
ka

PUUTEPUNKTIDE MAINUMBER VALMIS TÄNU TEILE!

Kallid lugejad. See ajakirjanumber on valminud kõikide teie toel: Jannu Holsting, Alma Hakk, Eve Maripu, Katrin Helandi, Kai Saluvee, Eveli Verev, Indrek Saar, Andres Orula, Ulvi Vete, Aina Saarma, Ester Peterson, Maie Mooses, Auli Lõoke, Külli Saarits, Signe Agu, Carmen Raudsepp, Jane Suvi, Rika Joala, Kadi Ojaksu, Elle Leedmaa, Vitali Madison, Taissa Saat, Raili Veskilt, Külvi Raudsepp, Ksenia Haavistu, Aili Graps-Graps, Reet Jepisova, Alic Aaso, Maria Sults, Ülle Kannela, Karin Aasmäe, Enno, Tii-

na Salus, riigikoguliikmed Helmen Kütt ja Maret Maripuu ning aktiviseerimiskeskus AVE. Toetustest sai seekord kokku 652 eurot.

See on pisut üle poole rahast, mis kulus eelmise ajakirja postitamiseks.

Ajakirja kaasrahastab Hasartmängumaksu Nõukogu, OÜ Haridusmeedia ning Puutepunktide toimetuse liikmed Tiina Kangro ja Anne Lill.

Suur ja südamlilik tänu kõikidele, kel on olnud võimalik ettevõtmist toetada. Püüame hoida ajakirja üheskoos elus püsivama rahastaja leidmiseni!

**Kui saad aidata.
Või kui tead kedagi,
kes saab:
MTÜ Puutepunktid
a/a 221053907379**